

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN: 2147-6152

Yıl 10, Sayı 26, Nisan 2021

Makale Adı /Article Name

Ticari ve Finansal Açıklık ile
Ekonomik Büyüme İlişkisi: GMM
Panel Veri Analizi

Relationship between Commercial
and Financial Openness and
Economic Growth: GMM Panel Data
Analysis

Yazarlar/Authors

Selim DEMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü,
selimdemez@hakkari.edu.tr ORCID: 0000-0001-6885-0499

Mehmet AKYOL

Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü,
mehmet_akyol81@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1173-200X

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 05.06.2020

Kabul Tarihi: 08.06.2020

Yayın Tarihi: 30.04.2021

Sayfa Aralığı: 226-253

Kaynak Gösterme

Demez, Selim; Akyol, Mehmet (2021). "Ticari ve Finansal Açıklık ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: GMM Panel Veri Analizi", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 26, s. 226-253.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Küreselleşen dünyada ticari ve finansal açıklık özellikle son yarım yüzyılda iktisadi önemini arttırmaktadır. Ticari serbestlik ülkelere uluslararası rekabet güçlerini artırma ve ihtiyaç duydukları teknolojiye sahip olma imkanı vermektedir. Finansal açıklık ise finans piyasalarının düzenlenmesi, geliştirilmesi ve gerekli döviz ihtiyacının karşılanması yoluyla ülke ekonomilerine iktisadi fırsatlar sunmaktadır. Bu çalışmada düşük, orta düşük, orta yüksek ve yüksek gelirli ülkelerde ticari ve finansal açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Dinamik panel veri yönteminin kullanıldığı ve 1996-2017 yılları arasında kapsayan dönemin analiz edildiği çalışmada ticari açıklık düşük, orta düşük, orta yüksek ve yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır. Finansal açıklık ise düşük ve yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyümeyi pozitif etkilerken orta düşük ve orta yüksek gelirli ülkelerde ise çok küçük olmakla birlikte negatif yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ticari Açıklık, Finansal Açıklık, Büyüme, Panel Veri

ABSTRACT

In a globalizing world, commercial and financial openness has increased its economic importance especially in the last half century. Commercial freedom allows countries to increase their international competitiveness and to have the technology they need. Financial openness provides economic opportunities to the economies of the country by regulating and developing financial markets and meeting the required foreign exchange needs. In this study, the effect of trade and financial deficit on economic growth in low, lower middle, upper middle and high income countries is analyzed. In the study, which used dynamic panel data method and analyzed the period between 1996-2017, trade openness has a positive effect on economic growth in low, lower middle, upper middle and high income countries. Financial deficit positively affects economic growth in low and high income countries, while it affects negatively in lower middle and upper middle income countries.

Keywords: Trade Openness, Financial Openness, Growth, Panel Data

1.Giriş

Ticari ve finansal açıklık küreselleşen dünya şartlarında her geçen gün önemini arttırmaktadır. İktisadi gelişmenin ve büyümenin sağlanmasında önemli bir rol oynayan uluslararası ticaret ve finansal serbestlik, ülke hükümetleri tarafından da üzerinde önemle durulan bir konu haline almıştır. Uluslararası ticarete açık olan ülkelerin ulusal pazarlara yönelik üretim yapan ülkelere nazaran çok daha fazla üretken oldukları bilinmektedir (Fetahi, Sadiku ve Petkovski, 2015: 18). Bu

bağlamda gelişmiş ülkelerin yanısıra gelişmekte olan ülkeler de bir yandan istikrarlı bir iktisadi büyüme sürecine ulaşmak diğer yandan da üretkenliği arttırmak adına uluslararası ticarete önem vermektedirler.

Ticari açıklığı ifade eden uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi büyüme modellerinde farklı şekillerde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Neoklasik dışsal büyüme modelinde ticari açıklık uzun dönemli iktisadi büyümeden ziyade ürün uzmanlaşmasına katkı sağlarken yeni nesil büyüme modellerinde ticari açıklık politikası neticesinde uluslararası ticarete meydana gelen gelişmeler uzun dönemli büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Musila ve Yiheyis, 2015: 343). Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde hükümetlerin doğrudan etkisi olmasa da ticarete uygulanan kotaların ve tarifelerin azaltılması veya ortadan kaldırılması uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Emma-Samman, 2005: 3). Ticaretin serbestleşmesine yönelik politikalar uluslararası ticareti geliştirse bile nitelik ve nicelik açısından uluslararası ticaretin gelişmesi taşıma maliyetleri ve dış talep gibi diğer değişkenlerle yakından ilişkilidir (Rodriguez ve Rodrik, 1999: 2). Bu bağlamda salt ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinden bahsetmek yeterli olmayacaktır.

Ticari açıklık özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyüme sürecine olumlu etki yapmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler iktisadi büyüme sürecinde çoğunlukla gelişmiş ülkeler tarafından sağlanan çeşitli finansal yardım ve kredilere ihtiyaç duyarlar. Söz konusu kredilerin geri ödenme sürecinde yaşanan zorluklar ve hizmet maliyetleri, yardımdan yararlanan ülkeleri çoğu zaman finansal açıdan zor durumda bırakmaktadır. Ticari serbestleşme uluslararası rekabet gücünü artırma ve gelişmiş ekonomilerden az gelişmiş ekonomilere teknoloji transferi gerçekleştirme gibi işlevler aracılığı ile ülke ekonomisine pozitif katkı sağlamaktadır. Bu açıdan son yıllarda birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke diğer ülkelerle tek taraflı veya çoklu ticari serbestleşme anlaşmaları imzalamışlardır (Sakya vd. 2012: 22).

Ticari açıklığın yanısıra finansal açıklığın da iktisadi büyüme üzerindeki olumlu etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Finansal serbestliğin hâkim olduğu birtakım ekonomilerde iktisadi büyüme sürecinden bahsedilirken finansal serbestliğin gözlenmediği diğer ekonomiler çeşitli krizler ve durgunluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Günümüzün gelişmiş ekonomileri göz önüne alındığında tamamının finans piyasalarında serbestlik ilkesini benimsediği aşıkardır (Bussiere ve

Fratzscher, 2004: 7). Finans piyasaları dışa açık olan ekonomiler gelişmiş ülkelerden sermaye temin etme konusunda avantajlı olacaklardır. Söz konusu sermaye hareketliliğine neden olan temel etken gelişmiş ülkelerde sermayenin bol olması fakat buna karşın getirisinin az olmasıdır. Bahsi geçen sermaye hareketliliği ise gittiği ülkede finansal derinleşme fırsatı doğurmaktadır (Atamtürk, 2007: 76).

McKinnon ve Shaw (1973) finansal serbestleşmenin olmadığı ekonomilerde (finansal kısıtlama söz konusu iken) iç tasarrufların düşük, kredilerde sınırlanma ve sermaye dağılımında etkinsizlikle karşılaşılmasının kaçınılmaz olacağını ifade etmektedir (Wei, 2015: 1). Son 20-30 yıllık süre zarfında birçok Neoklasik iktisatçılar ve hatta Dünya Bankası ve IMF yetkilileri gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme hızlarını arttırmalarında etkili olan bir değişken olarak finansal serbestleşmeyi işaret etmektedirler. Adı geçen iktisatçılara göre finansal serbestleşme tasarruf oranlarının artmasının yanısıra yatırımlarda da belirli bir ivme elde edilerek finansal kaynakların dağılımında etkinliğin sağlanarak büyüme sürecinin hızlanacağını savunmaktadırlar (Owusua ve Odhiambo, 2014: 164)

Neoklasik büyüme modeli çerçevesinde konu değerlendirildiğinde finansal serbestleşmenin zaman içerisinde sermayenin maliyetini düşürücü bir etki oluşturduğu bilinmektedir (Bekaert vd. 2011:1). Diğer yandan finansal açıklık dolayısıyla yerli ve büyük çaplı firmaların uluslararası finans çevrelerinden sermaye temin etmesi kolaylaşmaktadır. Özellikle düşük karlılık ile çalışan yerli firmalar finansal akışı rahatlıkla sağlayamamakta, bu durum da serbestlik dolayısı ile dış kaynağa daha kolay erişimi sağlamaktadır (Rajan ve Zingales, 2005: 21). Burada önemli olan konu sermaye hesaplarının pozisyonudur. Eğer dış sermaye sağlamada finansal serbestlik sürecinde ülke içerisinde sermaye hesabı açılmasına izin veriliyorsa hem kredi olarak dağıtımına açık fonlar hem de emtia girişleri yolu ile yatırımlar ve dolayısı ile ekonomik büyüme artacaktır (Burman vd, 2013: 257). Özellikle finansal sermaye ihtiyacı olan az gelişmiş ülkelerde büyük tasarruf sahipleri finansal serbestlikten sermayenin etkinliğini ve kar miktarını düşürdüğü gerekçesiyle rahatsızlık duyabilmektedir (Gourinchas ve Jeanne, 2002). Finansal açıklık, yönetim sisteminde daha kurumsal bir yaklaşım oluşmasına ve yatırımcıların riskler karşısında savunma mekanizmaları geliştirmesine katkı sağlayarak finansal kalkınmayı ve tüm bunlara bağlı olarak ekonomik büyümeyi beraberinde getirmektedir (Bekaert vd, 2005: 4). Finansal açıklığın bu gibi avantajları neticesinde

az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bir yandan finans piyasalarını yabancı yatırımcılara açarken sermaye kısıtlamalarını giderici politikalar geliştirerek ülkeye sermaye girişini hızlandırmaya çalışmışlardır (Wei, 2015: 1).

Çalışma toplamda 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ticari ve finansal serbestleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ticari ve finansal serbestleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar değerlendirilmekte olup üçüncü bölümde çalışmanın veri seti ve ampirik sonuçları elde etmede kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmektedir.

2. Literatür Taraması

Ticari ve finansal açıklık ile makro ekonomik değişkenlerden biri olan ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri analiz eden çalışmalar literatürde sıkça yer almaktadır. Söz konusu çalışmalar ticari ve finansal açıklık ve büyüme arasındaki ilişkiler silsilesini oldukça geniş bir perspektiften değerlendirmektedir. Örneğin Grossmann ve Helpman (1990) a göre ticari açıklık karşılaştırmalı dezavantaja sahip ve buna paralel olarak Ar-Ge faaliyetlerine ağırlık verilmiş ülkelerde uzmanlaşmaya ortam hazırlıyorsa ticari açıklık söz konusu ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasına olumsuz etki yapacaktır. Ben-David ve Loewy (1998) ticari açıklığın çıktı miktarı üzerindeki etkisi vasıtasıyla ekonomik büyümeye yansımaları değerlendirirken Tallo (2003) her ne kadar dışa açıklık ve büyüme arasında doğrudan güçlü bir ilişki olmasa da ticari dışa açıklık vasıtasıyla ekonomik büyüme hızında hissedilir bir artış olacağını ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile ticari açıdan dışa açık ekonomiler dışa kapalı ekonomilere nazaran çok daha hızlı büyümektedirler.

Ben-David ve Loewy (2000, 2003) bilgi birikiminden yola çıkarak ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Nitekim bilgi birikiminde önemli bir yeri olan yurtdışından bilgi transferi ticari açıklığın belirgin avantajlarından birini oluşturmaktadır. Ülkeler arasında geliştirilen ticari ilişkiler ve ticaret serbestisi teknoloji yoğun ülkeden emek yoğun ülkeye doğru bilgi akışını hızlandırmakta, ithal edilen bilgi üretim süreçlerinde değerlendirilerek çıktıyı arttırmakta ve nihayetinde milli gelir seviyesinde pozitif değişiklikler elde edilmesine ve ekonomik büyümenin hızlanmasına imkân sağlamaktadır. Diğer yandan yine Harrison (1996), Wacziarg (2001), ticari açıklığın çalışmaya konu olan

ülkelerde iktisadi büyüme ve kalkınma üzerinde pozitif etkilerinden bahseden çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi dünya ticaretinin gelişmesi ile paralellik gösterir. Wamvakidis (2002), dünya ticaretinin hızla artmaya başladığı 1970 sonrası dönemde ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğine dair çalışmaları destekler nitelikte sonuçlara ulaşmakta ve fakat 1970 öncesi dönemde ticaret hacminin düşük olmasına bağlı olarak açıklığın büyüme üzerindeki pozitif etkisinden bahsetmemektedir. Brunner (2003) ise ticari açıklığın gelir seviyesi ve gelir büyümesi üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada belirli bir gelir seviyesinde ticari açıklığın gelir üzerinde pozitif etki oluştururken gelir artışı üzerindeki pozitif etkinin küçük ve sınırlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ticari açıklığın büyüme üzerindeki etkisi genel kabul gören bir sav olmasının yanısıra bu etkinin artırılması çeşitli yapısal reformlara sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim Chang, Kaltani ve Loayza (2009), ticari açıklığın büyüme üzerindeki etkisini arttırıcı etkileri ortaya koyan çalışmalarında birbirini tamamlayıcı yapısal reformların yardımıyla dışa açıklığın büyüme üzerinde pozitif etki oluşturacağı düşüncesi savunulmaktadır. Spilimbergo (2000) gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülke ile aralarındaki ticareti geliştirme çabalarının refah arttırıcı etkisinden bahsederken söz konusu çabaların döviz girdisi elde etme hedeflerinden ziyade orta ve yüksek teknoloji ürün ithalatı aracılığı ile teknolojik gelişme elde edilebileceği üzerinde durmaktadır.

Literatürde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir olumlu etkisi olmadığı veya büyümeyi olumsuz etkilediğine dair çalışmalara da rastlanmaktadır. Young (1991), Kim (2011) azgelişmiş ülkelerin teknolojik olarak gelişmiş ülkeleri yakalama açısından başarılı olamadığını ve bu nedenle yeni teknolojilerin azgelişmiş ülkelere ulaşana kadar geçen sürede üretim verimliliğinin ve kullanılan teknolojinin düşük olması dolayısı ile büyüme oranlarının da bundan olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda ticari serbestlik geliştirmekte olan ülkeye ekonomik büyüme anlamında olumlu katkılar sağlamamaktadır. Kim ve Lin (2009) ticari açıklığın ekonomik büyümeyi etkilediğine dair olumlu düşünceleri gelir eşiği ile ifade etmektedirler. Ayrıca ekonomik büyüme, ticari açıklığın temelinde yatan yatırımlar ve üretkenlik artışı kanalları ile etkileşim halindedir. Rodrige ve Rodrik (2000) de ticari liberalleşmenin

tama manasıyla daha hızlı ekonomik büyüme anlamına gelmediğini belirterek istikrarlı bir döviz kuru, uygun para ve maliye politikalarının desteği ile ticari engellerin azaltılmasının pek tabii ki ekonomik büyümeye katkı yapacağını belirtmektedirler. Topallı (2016) doğrudan sermaye yatırımları, ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye ve BRICS ülkeleri için analiz etmiştir. 1982-2013 yılları arası dönemin analiz edildiği çalışmada ekonomik büyümeden doğrudan yabancı yatırımlara doğru tek yönlü nedenselliğin varken ekonomik büyüme ve ticari dışa açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ticari dışa açıklık ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Eren ve Ünal (2019) ticari dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Türkiye özelinde 1960-2016 yılları arası dönem için incelemiştir. Ticari dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin analizi için eşbütünleşme ve nedensellik testlerinden yararlanılmıştır. Test sonuçları, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını fakat, çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığını teyit etmiştir. Sönmez ve Sağlam (2018) Avrupa dönüşüm ekonomileri için 2001-2014 yıllarını kapsayan dönemde finansal gelişme, ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. analiz sonucunda elde edilen bulgular seçili ülkelerdeki ekonomik büyümenin temelinde finansal gelişme ve ticari açıklığa dayalı iktisadi sistemin varlığı teyit edilmiştir. Kocaman (2019) MENA ülkelerinde ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini 10 MENA ülkesi için 1976-2017 yıllarını kapsayan verilerle analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlar MENA ülkelerinde ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasında güçlü bir nedensellik ilişkisi olmadığını göstermektedir. Sadece Mısır ve Ürdün’de ticari dışa açıklıktan ekonomik büyümeye doğru pozitif nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Suudi Arabistan ve İsrail’de ise ekonomik büyümeden ticari dışa açıklığa doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Nedenselliğin işareti Suudi Arabistan için pozitif iken, İsrail için negatiftir. Son olarak çalışmadan elde edilen bulgular ticari dışa açıklık ve liberalizasyonun grup ülkelerinin büyük çoğunluğunun ekonomik büyümesi üzerinde etkili olmadığını göstermiştir. Uslu (2019) Türkiye’de 1960-2017 yılları arası dönemde ticari dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Analiz sonuçları ticari dışa açıklığın milli geliri kısa dönemde azalttığını, uzun dönemde ise arttırdığını göstermektedir. Diğer yandan yapılan nedensellik testleri sonucuna göre ise kısa dönemde ticari dışa açıklıktan kişi

başına düşen reel milli gelire doğru bir nedensellik ilişkisi olmadığı, uzun dönemde ise söz konusu nedenselliğin varlığı tespit edilmiştir. Son olarak sermaye stoku ve çalışan işgücünden kişi başına düşen reel milli gelire doğru kısa ve uzun dönemde nedensellik ilişkileri söz konusudur. Türkiye ekonomisine yönelik bir başka çalışmada ise Çeliköz vd. (2017) ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1980-2016 yılları arası dönem için analiz etmiş ve sonuç olarak ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki ile ticari açıklıktan büyümeye doğru nedensel bir ilişki tespit etmiştir.

Ticari serbestleşme kadar finansal serbestleşme de ekonomik büyüme üzerinde etki oluşturmaktadır. Literatürdeki birtakım çalışmalarda finansal serbestleşme neticesinde elde edilen kazanımların temelde dış finansmana ulaşmanın kolaylaşmasından ziyade finansal açıklığın yol açtığı reformist yapılanma ve içsel sorunlardan kurtulma çabasından kaynaklandığı savunulmaktadır (Gourinchas ve Jeanne, 2002). Finansal piyasaların serbestleştirilmesi Gibson ve Tsakalotos (1994) a göre finans piyasalarındaki piyasa başarısızlıklarından dolayı her daim gerçekleşmemekte, bu bağlamda reel ekonominin ihtiyaçları gözetilerek finansal kurumların oluşturulması ve finansal serbestleşmenin bu amacı destekler yönü ön plana çıkartılmalıdır. Burman vd (2013) finansal liberalleşmenin büyüme üzerindeki etkisinin artmasında finansal ve mali piyasaların geliştirilmesine yönelik köklü politikaların ve kurumsal değişikliklerin yerine getirilmesini gerekli görmüşlerdir.

Finans piyasalarının serbestleşmesi sermaye girişlerinin artması ve buna bağlı olarak faiz oranlarının düşmesi ile bankaların karlılık oranlarının azalmasına ve dolayısı ile bankaların risklilik derecelerinin artmasına neden olmaktadır (Helmann vd. 2000: 162). Finansal liberalleşmenin bankacılık krizlerine yol açtığını ileri süren sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak yolsuzluğun olmadığı ve adaletin hâkim olduğu ekonomilerde kurumsal çevrenin güçlü bir çerçeve çizmekte olduğunu ve finansal krizlerin yaşanmadığını öne sürmektedir Demirgüç vd. (1998). Ayrıca Eichengreen ve Leblang (2003) sermaye kontrollerinin makro ekonomi üzerinde kaynak dağılımı ve etkinliği arttırıcı ve olası krizlerin ülke içerisinde ve dışarıda oluşturacağı olumsuz etkileri önlemede ortaya koyacağı direnç olmak üzere direkt ve endirekt etkilerinden bahsetmektedir. Sonuçta sermaye kontrolleri finansal istikrarsızlık dönemlerinde makro ekonomik açıdan pozitif etkiler oluşturmakta iken istikrarlı dönemlerde negatif etki ortaya oluşturmaktadır.

Finansal serbestlik ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle de yakın ilişki içerisindedir. Grilli ve Ferretti (1995) yüksek enflasyonun görüldüğü, toplam vergi gelirleri içerisinde senyorej gelirlerinin yüksek olduğu ve reel faizlerin düşük olduğu ekonomilerde sermaye kısıtlamaları uygulamalarına rastlandığını ifade etmektedirler. Ayrıca serbest piyasa şartlarının hâkim olmadığı bu tür ekonomilerde ekonomik büyüme süreci de yavaş ilerlemekte, para politikası genellikle hükümetin kontrolünde olduğu için merkez bankasının tam bağımsızlığından söz edilememekte ve bu nedenle finansal serbestlik sağlanamamaktadır. Yine Özdemir (2014) tarafından yapılan bir başka çalışmada Avrupa kıtasındaki gelişmiş ekonomilerin ekonomik büyümelerinin temelinde finansal serbestliğin herhangi olumlu bir etki oluşturmadığı öne sürülmüştür.

Finansal liberalleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan finansal gelişmenin ve krizlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ortaya konulduğu bir başka çalışmada Lartey ve Farka (2011) finansal açıdan daha fazla gelişmiş ülkelerin daha az gelişmiş ülkelere nazaran krizlerden etkilenme oranlarının büyük olduğu gibi farklı bir sonuca ulaşmıştır. Ayrıca daha düşük finansal gelişme düzeyine sahip ülkelerin finansal krizlerden etkilenme oranlarının düşük olması dolayısıyla ekonomik büyüme hızları yüksektir. Özel (2012) Türkiye'nin finansal ve ticari açıklığının, ekonomik büyüme üzerine etkisini 1992-2010 yıllarını kapsayan dönem için analiz etmiştir. Analiz sonucunda finansal açıklığın ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğu fakat ticari açıklığın ise pozitif etkisi olduğu gözlenmiştir. Ayrıca yine analiz sonuçlarına göre Türkiye'de finansal dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi, ticari dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisinden daha fazladır. Özdemir ve Dalkılıç (2016) finansal serbestleşmenin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini 1992-2014 yılları arası dönem için analiz etmiştir. Yapılan Granger nedensellik testi sonuçları yabancı sermaye girişlerinden ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre Yabancı sermaye girişinde meydana gelen artış ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Sadalia vd. (2019) ASEAN ülkeleri için 2000-2014 yılları arası dönemde finansal dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmiştir. analiz sonuçları yüksek oranda dışa açıklık düzeyinin sermaye dağılımı ve yatırım miktarını arttırarak yatırım riskini azalttığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan çalışma finansal açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki

ilişkiye bağlamaktadır. Naveed ve Mahmood (2019) finansal açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Pakistan ekonomisi için 1972-2010 yılları arası dönemi kapsayacak şekilde analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre finansal açıklık ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde pozitif etki gösterirken kısa dönemde ise etki negatife dönmektedir. Yine sonuçlar ekonomik büyüme için uygun iktisadi iklimin oluşturulmasında bileşenler olan finansal derinliğin ve aracılığın önemini vurgulamaktadır. Amaira (2016) Tunus'ta finansal liberalleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1980-2015 yılları arası dönem için değerlendirmiştir. Analiz sonuçları Tunus'ta uzun dönemde finansal liberalleşmenin ekonomik büyüme üzerinde negatif etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca finansal liberalleşme endeksi ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü nedensel ilişki tespit edilmiştir. Andabai (2019) ise Nijerya ekonomisinin performansını finansal liberalleşme çerçevesinde ele aldığı çalışmada 1980-2018 yılları arası dönemi değerlendirmiştir. Sonuçlara göre Nijerya'da toplam banka mevduatı, piyasa değeri ve özel sektöre kullanılan kredilerle ekonomi performansı arasında ilişki vardır. Elde edilen nedensellik analizi sonuçlarına göre ise Nijerya'da finansal liberalleşme ile ekonomik performans arasında nedensel ilişki tespit edilmiştir.

3. Veri Seti ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Bu çalışmada 1996-2017 yılları arasında Dünya Bankası'nın sınıflandırdığı şekilde düzenli verilerine ulaşılabilen 22 düşük gelirli, 29 ortadüşük gelirli, 41 orta yüksek gelirli, 46 yüksek gelirli olmak üzere toplam 138 ülke için (bkz. Ek-1) ticari ve finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Büyüme değişkenini temsilen kişi başı reel GSYH (LGDPCAP) değişkeni alınmıştır. Ticari açıklık (LTO) literatürde genel kabul görmüş haliyle $[(İthalat+İhracat)X100/GSYH]$ formülü ile hesaplanmıştır. Finansal açıklığı (FO) temsilen Chinn ve Ito (2008) tarafından oluşturulan KAOPEN indeksi kullanılmıştır. KAOPEN indeksi IMF'nin Kur Düzenlemeleri ve Kur Kısıtlamaları Yıllık Raporu'ndan¹ (AREAR) elde edilen sınır ötesi finansal işlemlere yönelik kısıtlamaların yer aldığı tablodan iki kukla değişken kullanarak elde edilmiştir (Chinn ve Ito 2008: 311-312). Serilerin tümü birim olarak Amerikan Doları'dır.

¹ AREAR: Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions

Ayrıca kişi başı reel GSYH (LGDPKAP) ve ticari açıklık (LTO) serilerinin doğal logaritmaları alınmıştır.

3.2. Yöntem

Ekonomik birimler karar alma süreçlerinde geçmiş deneyim ve davranış biçimlerinin etkisi altındadırlar. Bu nedenle iktisadi bir model tanımlanırken değişkenlerin gecikmeli değerlerinin de modele eklenmesi modelin açıklama gücünü artırmaktadır. Dinamik panel veri modelleri değişkenlerin gecikmeli değerlerini içine barındıran modellerdir (Tatoğlu, 2012:65). Bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin açıklayıcı değişken olarak modele dahil edildiği dinamik model denklem 1’de gösterildiği gibidir.

$$Y_{it} = \alpha Y_{i,t-1} + \beta'_{it} X + \mu_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (1)$$

Denklem 1’de α scaler terimi, β'_{it} $1 \times K$ ve X , $K \times 1$ boyutlarındaki matrisleri göstermektedir. μ_{it} ’nin ise tek yönlü hata bileşen modelini izlediği varsayılmaktadır. (Baltagi, 2005: 135).

$$\mu_{it} = u_i + v_{it} \quad (2)$$

Denklem 2’de $u_i \sim IID(0, \sigma_u^2)$ ve $v_{it} \sim IID(0, \sigma_v^2)$ kendi aralarında ve birbirlerinden bağımsız hata terimleridir. Denklem 1’de bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ($Y_{i,t-1}$) hata terimi ($\mu_{i,t-1}$) ile korelasyonludur. Buna ek olarak Y_{it}, μ_i ’nin bir fonksiyonu olduğundan $Y_{i,t-1}$ de μ_i ’nin bir fonksiyonudur. Bu nedenle $Y_{i,t-1}, \mu_i$ ile korelasyonlu olmaktadır (Baltagi, 2005: 135). Bu durum katı dışsallık varsayımından sapma anlamına gelir. Balestra ve Nerlove (1966) bağımlı değişken ile hata terimi arasındaki korelasyon problemini aşmak için araç değişken kullanımını önermişlerdir. Araç değişkenler hata terimi ile korelasyonsuz, yerine geçecekleri değişken ile yüksek korelasyonlu olmalıdır (Tatoğlu, 2012: 67).

Balestra ve Nerlove (1966) bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerinin araç değişken olarak kullanılmasını önermişlerdir. Fakat birim etkinin varlığı dikkate alınmadığından birim etkinin varlığı durumunda bu tahminler sapmalı olmaktadır. Bu nedenle dinamik modellerde tesadüfi etkiler modeli yerine birim etkiler ile açıklayıcı değişkenlerin korelasyonlu olmasına izin veren sabit etkiler ve birinci fark tahmincilerinin kullanılması daha uygun olacaktır. Birinci fark modelinde ($Y_{i,t-1}, Y_{i,t-2}$) değişkeni ($\mu_{it}, \mu_{i,t-1}$) ile ortogonal olmadığından tahminler sapmalı

olabilmektedir. Bu durum bağımlı değişkenin birinci farkı alındıktan sonra araç değişken kullanımı ile aşılabilmektedir. Arellano ve Bond (1991) genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisi birinci fark modelini kullanan tahmincilerden biridir. Bu yöntem araç değişken matrisi ile birinci fark modelini dönüştürerek Genelleştirilmiş En Küçük kareler yöntemi ile tahmin etmektedir (Tatoğlu, 2012: 67-80). Genel araç değişkenli birinci fark modeli matrislerle denklem 3 ve denklem 4'ki gibi ifade edilmektedir.

$$Z' \Delta Y = Z' \Delta Y_{-1} \gamma + Z' \Delta X \beta + Z' \Delta u \quad (3)$$

veya

$$Z' \Delta Y = \delta Z' \Delta X + Z' \Delta u \quad \Delta X = [(Y_{i,t-1} - Y_{i,t-2}), (X_{i,t} - X_{i,t-1})] \quad (4)$$

Genelleştirilmiş Moment (GMM) tahmincisi ise denklem 5'te gösterildiği gibidir.

$$\hat{\delta}_{GMM} = (\Delta X' Z (Z' \hat{\Omega} Z)^{-1} Z' \Delta X)^{-1} (\Delta X' Z (Z' \hat{\Omega} Z)^{-1} Z' \Delta Y) \quad (5)$$

Burada $\hat{\Omega}$ hata teriminin kovaryans matrisidir.

Arellano ve Bond (1991) GMM'de kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığını test etmek için Sargan testini önermişlerdir. Modelde kullanılan araç değişkenlerin dışsallığına bakılır. Eğer dışsalsa model kalıntıları bağımsız değişkenler ile korelasyonlu değildir. Sargan Testi "Aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerlidir" şeklindeki sıfır hipotezine karşı sınanır.

$$s = \Delta \hat{u} Z (\sum_{i=1}^N Z_i' \Delta \hat{u}_i \hat{u}_i' Z_i)^{-1} Z' \Delta \hat{u} \sim \chi_{p-K-1}^2 \quad (6)$$

Denklem 6'da $Z_i = \text{diag}(Y_{i1}, \dots, Y_{im}), (m = 1, \dots, T - 2)$ eşitliği vardır. $\Delta \hat{u}$ iki aşamalı tahminden elde edilen kalıntılardır. p , Z 'nin sütun sayısıdır. s test istatistiği $p-K-1$ serbestlik derecesinde χ^2 dağılmaktadır (Baltagi, 2005: 141; Tatoğlu, 2012: 99).

GMM tahmincisinin etkin olması için ikinci mertebeden otokorelasyon olmaması ($E(u_{it}u_{it-2}) = 0$) gerekmektedir. Arellano ve Bond (1991) okorelasyonu test etmek için birinci farklar modelinden elde edilen kalıntıları kullanmaktadır. Sıfır hipotezi "otokorelasyon yoktur" şeklindedir.

$$s_{ab} = \frac{\hat{u}_{-2} \hat{u}}{\hat{u}^{1/2}} \sim N(0,1) \quad (7)$$

Denklem 7’de Arellona ve Bond (1991) test istatistiğini göstermektedir. Denklemde $\hat{u}_{-2}$ iki kez gecikmesi alınmış kalıntıların vektörüdür. Temel hipotezin kabul edilmesi hata teriminin (u_{it}) otokorelasyonsuz olduğu anlamına gelmektedir (Tatoğlu, 2012: 101). Tablo-1’de analizde kullanılan ülke grupları ve tüm ülkeler için kullanılan değişkenlere ait ortalama standart sapma (std. Sapma) en düşük (min) ve en yüksek (max) tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir.

Tablo-1. Testlere ait tanımlayıcı istatistikler

Ülke Grupları	Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Max.
Düşük Gelirli Ülke Grubu	LGDP CAP	2.7177	0.1617	2.3219	3.1296
	LTO	1.7409	0.1394	1.3215	2.1016
	FO	-0.8664	1.0639	-1.9104	2.3599
Düşük Orta Gelirli Ülke Grubu	LGDP CAP	3.1938	0.2212	2.5458	3.6306
	LTO	1.8623	0.1883	1.3164	2.2664
	FO	-0.2459	1.2962	-1.9104	2.3599
Yüksek Orta Gelirli Ülke Grubu	LGDP CAP	3.7116	0.2103	3.0499	4.3082
	LTO	1.8905	0.2010	1.1941	2.7257
	FO	0.0216	1.4221	-1.9104	2.3599
Yüksek Gelirli Ülke Grubu	LGDP CAP	4.4011	0.2724	3.6885	4.9620
	LTO	1.9317	0.2453	1.2636	2.6460
	FO	1.5407	1.2809	-1.9104	2.3599
Tüm Ülkeler	LGDP CAP	3.6792	0.6537	2.3219	4.9620
	LTO	1.8747	0.2163	1.1941	2.7257
	FO	0.3412	1.5817	-1.9104	2.3599

3.3. Arellano ve Bond (1991) GMM Test sonuçları

Tablo-2, Tablo-3, Tablo-4, Tablo-5, Tablo-6’da ülke grupları ve tüm ülkeler için finansal ve ticari dışı açıklık ekonomik büyüme ilişkisine yönelik yapılan GMM test sonuçları görülmektedir. Wald testi sonuçları modellerin anlamlı olduğunu göstermektedir. Sargan testi sonuçlarına göre araç değişkenler geçerlidir. Ayrıca Arellona ve Bond otokorelasyon testi AR(2) sonuçlarına göre modellerde otokorelasyon problemi bulunmamaktadır.

Tablo-2. Düşük Gelirli Ülke Grubu için GMM Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPCAP			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
LGDPCAP(-1)	0.804*	93.970	0.0000
LTO	0.118*	244.73	0.0000
FO	0.015*	12.29	0.0000
Model için Gereken Diğer Testler		Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
Wald Testi (χ^2)		7555366	0.0000
Sargan Testi		23.58	0.3138
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(1)		-0.5224	0.6014
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(2)		-0.0339	0.9706

Not: * %1 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 2'deki sonuçlara baktığımızda düşük gelirli ülkelerde ticari açıklık ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ticari açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ekonomik büyümeyi %0,1 artırmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ise ekonomik büyümeyi %0.02 artırmaktadır.

Tablo-3. Düşük Orta Gelirli Ülke Grubu için GMM Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPCAP			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
LGDPCAP(-1)	0.9748*	184.97	0.0000
LTO	0.1470*	20.77	0.0000
FO	-0.0046*	-9.92	0.0000
Model için Gereken Diğer Testler		Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
Wald Testi (χ^2)		40852	0.0000
Sargan Testi		34.13	0.1622
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(1)		-0.0053	0.9958
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(2)		-0.0070	0.9946

Not: * %1 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3'teki sonuçlara baktığımızda düşük orta gelirli ülkelerde ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif, finansal açıklık ile çok küçük negatif bir ilişki bulunmaktadır. Ticari açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ekonomik büyümeyi %0,15 artırmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ise ekonomik büyümeyi %0.005 azaltmaktadır.

Tablo-4. Yüksek Orta Gelirli Ülke Grubu için GMM Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPCAP			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
LGDPCAP(-1)	0.9506*	974.98	0.0000
LTO	0.1394*	1867.4	0.0000
FO	-0.0007*	-3.583	0.0004
Model için Gereken Diğer Testler		Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
Wald Testi (χ^2)		307843	0.0000
Sargan Testi		41.17	0.3760
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(1)		-0.4483	0.6540
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(2)		-0.4433	0.6575

Not: * %1 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 4'teki sonuçlara baktığımızda yüksek orta gelirli ülkelerde ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif, finansal açıklık ile çok küçük negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ticari açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ekonomik büyümeyi % 0,14 artırmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ise ekonomik büyümeyi %0.0007 azaltmaktadır.

Tablo-5. Yüksek Gelirli Ülke Grubu için GMM Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPCAP			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
LGDPKAP(-1)	0.6094*	65.30	0.0000
LTO	0.2419*	28.93	0.0000
FO	0.0358*	16.10	0.0000
Model için Gereken Diğer Testler		Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
Wald Testi (χ^2)		10017	0.0000
Sargan Testi		45.23	0.1658
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(1)		-1.1617	0.2454
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(2)		-1.1832	0.2367

Not: * %1 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 5'teki sonuçlara baktığımızda yüksek gelirli ülkelerde ticari açıklık ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ticari açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ekonomik büyümeyi % 0,2 artırmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen %1'lik artış ise ekonomik büyümeyi %0.04 artırmaktadır.

Tablo-6. Tüm Ülkeler için GMM Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPCAP			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
LGDPKAP(-1)	0.8973*	127.8	0.0000
LTO	0.0806*	16.20	0.0000
FO	0.0032*	4.58	0.0000
Model için Gereken Diğer Testler		Test istatistiği	P-Olasılık Değeri
Wald Testi (χ^2)		18635	0.0000
Sargan Testi		114.43	0.1229
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(1)		-1.7113	0.0870
Arellano-Bond Otokorelasyon Testi AR(2)		-1.3121	0.1895

Not: * %1 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 6’da tüm ülkeler için yapılan analizde ticari açıklık ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ticari açıklıkta meydana gelen %1’lik artış ekonomik büyümeyi % 0,08 artırmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen %1’lik artış ise ekonomik büyümeyi %0.003 artırmaktadır.

4. Sonuç

Dünya ekonomisinin son yarım yüzyıllık süreçte göstermiş olduğu hızlı değişimde hiç şüphesiz ticari ve finansal açıklığın rolü büyüktür. Gelişmiş ve

gelişmekte olan ülkeler üretim düzeylerini arttırmak, tam istihdama ulaşmak, yeniliklerden faydalanarak teknoloji transferi gerçekleştirmek, daha çok cari açığın neden olduğu ödemeler bilançosu dengesizliklerinin olumsuz etkilerini minimuma indirmek, döviz kuru riskinden sakınmak vb. gibi nedenlerle ekonomilerini ticari ve finansal anlamda serbestleştirme politikaları uygulamaktadırlar. Bu bağlamda ticari ve finansal açıklığa yönelik söz konusu serbestleştirme politikaları kimi zaman istenilen sonuçlara ulaşılmasında başarılı olurken kimi zaman da beklenilenin aksine sonuçlar doğurmaktadır. Birbirinden farklı sonuçların elde edilmesinde hiç şüphesiz ülkelerin ekonomik durumları ve küresel değişim ve gelişmelerin etkisi bulunmaktadır.

Bu çalışmada ticari ve finansal açıklığın düşük, orta düşük, orta yüksek ve yüksek gelir grubu ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre düşük, orta düşük, orta yüksek ve yüksek gelirli ülkelerde ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmakta, ticari açıklıkta meydana gelen artış ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Diğer yandan düşük, orta düşük ve yüksek orta gelirli ülkelerde finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında çok düşük düzeyde olmak üzere negatif bir ilişki bulunmaktadır. Finansal açıklık arttıkça ekonomik büyüme küçük olsa da negatif şekilde etkilenmekte iken nitekim yüksek gelirli ülkelerde finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Finansal açıklıkta meydana gelen artış ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Analiz sonuçlarından da görüleceği üzere düşük, orta düşük ve orta yüksek gelirli ülkelerde finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında küçük oranda da olsa negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu sonuca ulaşılmasında hiç şüphesiz özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendilerine has ekonomik durumlarının etkisi büyük rol oynamaktadır. Örneğin Kharroubi (2007) finansal açıklık neticesinde alınan dış borçların eksik rekabet şartlarında ve ahlaki tehlikenin varlığı altında ekonomik büyümeye negatif etki edebileceğini belirtmektedir. Yine Estrada vd (2015) finansal piyasaların hızla geliştiği ve finansal açıdan dışa açık ekonomilerde kısmen ekonomik büyümenin olumsuz şekilde etkilendiğini belirtmektedir. Bu durumun nedeni az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye hareketlerinin üretken alanlara yönlendirilememesi olarak gösterilebilir.

Özdemir ve Erbil (2008) finansal açıklığın gelişmekte olan ülke ekonomilerine spekülâtif sermaye hareketleri vasıtası ile olumsuz yönde etki edeceğini ifade ettikleri çalışmalarında finansal açıdan hızlı bir dışa açılma sürecinin temel yapısal reformlara ve beşeri sermayenin gelişimi için zamana ihtiyaç duyan ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmektedir. Her ne kadar genellikle gelişmekte olan ülkeler bu gruba dahil edilmiş olsa da Çin, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkeler bu genellemenin dışında tutulmaktadır. Bunun nedeni söz konusu ülkelerde dışa açıklık ülke hükümetleri tarafından iyi yönetildiğinden bu ülkelerde dışa açıklık pozitif etkiler sergilemektedir. Son olarak yine yüksek gelir grubu ülkeler haricindeki diğer ülkelerde (düşük, orta düşük ve orta yüksek) uluslararası sermaye hareketlerinin konjonktür yanlısı doğası ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu bağlamda Eswar vd. (2003) sermaye hareketlerinin tüketim volatilitesi oluşturduğunu belirterek konjonktürün daralma evrelerinde tüketimde meydana gelen azalmanın uluslararası sermaye girişlerini de olumsuz etkilediğini ve bu durumun ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ifade etmektedir.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular finansal serbestleşmenin özellikle doğrudan yabancı yatırımları teşvik edecek nitelikte olmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda finansal serbestleşme ile ortaya çıkabilecek spekülâtif sermaye işlemlerinin olumsuz etkilerinin önlenmesi adına faiz ve döviz kuru arasındaki dengesizliklerin giderilmesine yönelik politik adımlar atılmalıdır. Diğer yandan yabancı sermayeye aşırı bağımlılığın azaltılması ve ulusal tasarrufların artırılarak ulusal sermaye birikiminin sağlanması spekülâtif sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesinde önemli rol üstlenmektedir. Ayrıca ülke içi siyasi istikrarın sağlanması da ekonomik büyüme için gerekli olduğu düşünülen doğrudan yabancı yatırımların teşvikini olumlu yönde etkilemektedir. Finansal dışa açıklık dolayısı ile elde edilen kaynakların kullanımında verimlilik esasının ön planda tutulması ve söz konusu kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi için gerekli adımların atılması gerekmektedir. Finansal dışa açıklığın negatif yönlerinden birisi de hiç şüphesiz finansal krizlerin yayılmasına öncülük etmesidir. Söz konusu krizlerin yayılmasında bankacılık faaliyetlerinin oynadığı aktif rol, sektöre yönelik düzenleme ve denetlemelerin sıkılaştırılması gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Finansal dışa açıklığın ticari dışa açıklık ile desteklenmesi yabancı üreticilerin ve ürünlerin ülkeye girişine imkan sağlamakta ve bu durum yerli üretimi rekabete

zorlayarak yurtiçi üretim kalitesinin artmasına imkan sağlayacaktır. Bu bağlamda ticari serbestleşmenin arttırılması ulusal firmaların uluslararası piyasalarda rekabet gücü elde etme zorunluluğunu da arttıracaktır. Ticari serbestleşme aynı zamanda ihracat hacmini de olumlu etkileyeceğinden ihracata dayalı, rekabet gücü elde etme potansiyeli yüksek firmaların çeşitli teşviklerle desteklenmesi ekonomik performansa olumlu katkı yapacaktır.

Kaynakça

- Andabai, Priye W., (2019), “A Causality Investigation Of Financial Liberalization And The Performance of Nigerian Economy (1990-2018)”, **Online Journal of Arts, Management and Social Sciences**, (OJAMSS); Cilt.4, Sayı:1, s. 162-173.
- Amaira, Bonzid, (2016), “Financial Liberalization and Economic Growth: Evidence from Tunisia”, **Theoretical and Applied Economics**, Cilt:23, Sayı:4, s. 243-262.
- Atamtürk, Burak (2007), “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerindeki Etkisi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:23 S.2, s. 75-89
- Balestra, Pietro., & Nerlove, Marc (1966), “Pooling Cross Section and Time Series Data in the Estimation of a Dynamic Model: The Demand For Natural Gas”, **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, s. 585-612.
- Baltagi, Badi (2005), **Econometric Analysis of Panel Data**, John Wiley & Sons, USA.
- Bekaert, Geart - Harvey, R. Campbell - Lundblad, Christian, (2005), “Does Financial Liberalization Spur Growth?”, **Journal of Financial Economics** Sayı:77, s. 3-55
- Bekaert, Geart - Harvey, R. Campbell - Lundblad, Christian, (2011), “Financial Openness and Productivity”, **World Development** Sayı:39, No:1, s. 1-19.
- Ben-David, Dan ve Loewy, Micheal B., (1998), “Free Trade, Growth, and Convergence”, **NBER Working Paper**, No. 6095.

- Ben-David, Dan ve Loewy, Micheal B., (2000), “Knowledge Dissemination, Capital Accumulation, Trade, and Endogenous Growth”, **Oxford Economic Papers**, Cilt: 52 No:4, s. 637–50.
- Ben-David, Dan ve Loewy, Micheal B., “Trade and the Neoclassical Growth Model”, **Journal of Economic Integration**, Cilt:18, s.1-16.
- Brunner Mr Allan. D. (2003), **The Long-Run Effects of Trade On Income and Income Growth**. International Monetary Fund, No:3-37.
- Bumann, Silke - Hermesa, Niels - Lensinka, Robert, (2013), “Financial Liberalization and Economic Growth: A Meta-Analysis”, **Journal of International Money and Finance**, Sayı:33, s. 255-281.
- Bussiere Matthieu ve Fratzscher Marcel (2004) “Financial Openness and Growth:Short-Run Gain,Long-Run Pain?”, **European Central Bank Working Paper Series**, No.348
- Chang, Roberto - Kaltani Linda - Loayza, V. Norman, (2009), “Openness can be Good for Growth: The Role of Policy Complementarities”, **Journal of Development Economics**, Cilt:90, No:1, s. 33-49.
- Chinn, Menzie. D ve Ito Hiro (2008) “A New Measure of Financial Openness”, **Journal of Comparative Policy Analysis**, Cilt:10, Sayı:3, s. 309-322.
- Çeliköz, Yıldız S.- Barutçu, Emre - Afsal, Mahmut S., (2017), “Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki; Türkiye Örneği”, **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt.4, Sayı.7, s.104-118.
- Demirgüç-Kunt Aslı ve Detragiache Enrika, (1998) “Financial Liberalization and Financial Fragility”, **IMF Working Paper**, Cilt:98, Sayı:83, Washington DC, International Monetary Fund.
- Eren, M. Vahit ve Ünal, A. Ergin, (2019), “Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği”, **Sosyoekonomi**, Cilt..27, Sayı:39, s. 81-93
- Eichengreen Bary ve Leblang David (2003), “Capital Account Liberalisation and Growth: Was Mr. Mahatir Right?”, **International Journal of Finance and Economics**, Working Paper No:9427.

- Estrada Gemma Bolotaulo - Park, Donghyun - Ramayandi, Arief, (2015), “Financial Development, Financial Openness and Economic Growth”, **ADB Economics Working Paper Series**, No:442.
- Eswar, S. Prasad - Rogoff, Kenneth - Wei, Suhuai - Kose, M. Ayhan, (2003), **Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence**, International Monetary Fund Washington DC.
- Fetahi Vehapi Merale - Sadiku Luljeta - Petkovski Mihail, (2015), “Empirical Analysis of the Effects of Trade Openness on Economic Growth: An Evidence for South East European Countries”, **Procedia Economics and Finance**, Cilt:19, s. 17 – 26.
- Gibson, Heather. D ve Tsakalotos, Euclid (1994) “The Scope and Limits of Financial Liberalisation in Developing Countries: A Critical Survey.” **Journal of Development Studies** Cil:30 Sayı:3, s. 578–628.
- Gourinchas Pierre Olivier ve Jeanne, Olivier (2002) “On the Benefits of Capital Account Liberalisation for Emerging Economies”, **Unpublished Manuscript at the World Bank Conference**, Financial Globalization: A Blessing or a Curse.
- Grilli, Vittorio ve Milesi-Ferretti, Gian Maria (1995), “Economic Effects and Structural Determinants of Capital Controls”, **IMF Staff Papers**, Cilt:42, s. 517-551.
- Grossman, Gene M. ve Helpman, Elhanan (1990), “Comparative Advantage and Long-Run Growth”, **American Economic Review**, Cilt:80, s. 796-815.
- Hellmann Thomas F – Murdock Kevin .C. – Stiglitz Joseph E., (2000), “Liberalization, Moral Hazard in Banking, and Prudential Regulation: Are Capital Requirements Enough”, **The American Economic Review**, Cilt:90, No:1, s. 147-165.
- Kharroubi Enisse (2007) “Crises, Volatility and Growth.” **The World Bank Economic Review**, Cilt:21, Sayı:3, s. 439-460.
- Kocaman, Merve, (2019), “Mena Ülkelerinde Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bootstrap Panel Granger Nedensellik Analizi”, **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt.4, Sayı:3, s.289-301.

- Kim Dong-Hiyeon ve Lin Shu-Chin (2009), “Trade and Growth at Different Stages of Economic Growth”. **Journal of Development Studies**, Cilt:45, s.1211-1224.
- Lartey Emanuel. K. K. ve Farka Mira (2011) “Financial Development, Crises and Growth”, **Applied Economics Letters**, Cilt:18, s. 711–714.
- Musila, Jacob. W. ve Yiheyis, Zelealem (2015), “The Impact of Trade Openness on Growth: The Case of Kenya”, **Journal of Policy Modeling**, Cilt:37, Sayı:2, s. 342–354.
- Naveed, Samina ve Mahmood, Zafar. (2019). “Impact of Domestic Financial Liberalization on Economic Growth in Pakistan”. **Journal of Economic Policy Reform**, Cilt:22, Sayı:1, s.16-34.
- Owusua, Erasmus. L. ve Odhiambo, Nicholas M. (2014), “Financial Liberalisation and Economic Growth in Nigeria: An ARDL-Bounds Testing Approach”, **Journal of Economic Policy Reform**, Cilt:17 Sayı:2, s. 164–177.
- Özdemir, Durmuş (2014), “Economic Growth and Financial Liberalization in The EU Accession Countries”, **Appl. Econ. Lett.**, Cilt:21, Sayı:15, s. 1036-1044.
- Özdemir, Durmuş ve Erbil, Can. (2008). “Does Financial Liberalization Trigger Long-Run Economic Growth? Evidence from Turkey and other Recent EU Members”, **EcoMod International Conference on Policy Modeling**, Berlin, Germany.
- Özdemir, Abdullah ve Dalkılıç Remziye, (2016), “Finansal Serbestleşmenin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt. 53, Sayı:613, s. 53-64.
- Perera-Tallo, Fernando, (2003), “Growth due to Globalization”, **International Economic Review**, Cilt:42, Sayı:2 s. 651-676.
- Rajan, Raghuram G. ve Zingales, Luigi (2003), “The Great Reversals: The Politics of Financial Development in The Twentieth Century”, **Journal of Financial Economics**, Cilt:69, s. 5–50.
- Rodriguez, Francisco ve Rodrik, Dani (2001), “Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic’s Guide to the Cross-National Evidence,” in Ben Bernanke and

Kenneth S. Rogoff, eds., **NBER Macroeconomics Annual**, Cambridge, MA, MIT Press for NBER

Rodriguez, Francisco ve Rodrik, Dani, (1999), “Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic’s Guide to the Cross National Evidence”, **NBER Working Paper Series, No:7081**

Sadalia, Isfenti – Irawati, Nisrul – Hamidi, Masyhuri - Zahiridin, Giriati – Yuliana, Saadah, (2019), “How The Financial Openness Accelerates The Economic Growth of Leading Asean Economies”, **Journal Of Security And Sustainability Issues**, Cilt.9, Sayı:2, s.473-487.

Sakyi Daniel – Villaverde Jose - Maza Adolfo - Chitted Krishna Reddy, (2012), “Trade Openness, Growth and Development: Evidence from Heterogeneous Panel Cointegration Analysis for Middle-Income Countries”, **Cuadernos de Economía** Cilt:31 Sayı:7, s. 21-40.

Samman, Emma, (2005), “Openness and Growth: An Empirical Investigation”, **Human Development Report Office (HDRO)**.

Spilimbergo, Antonio, (2000), “Growth and Trade: The North can Lose”, **Journal of Economic Growth**, Cilt:5, Sayı:2, s. 131-146.

Sönmez, E. Filiz ve Sağlam, Yağmur, (2018), “Finansal Gelişme ve Ticari Açıklık ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Avrupa Dönüşüm Ekonomileri Örneği”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.18, Sayı:4 s. 59-72.

Topallı, Nurgün, (2016), “Doğrudan Sermaye Yatırımları, Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye ve BRICS Ülkeleri Örneği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt.17, Sayı:1, s.83-95

Uslu, Hüseyin, (2019), “Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Çoklu Yapısal Kırımlı Bir Analiz”, **Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt.3, Sayı:1, s. 39-64

Vamvakidis, Athanasios. (2002), “How Robust is the Growth-Openness Connection? Historical Evidence”, **Journal of Economic Growth**, Cilt:7, s. 57-80.

Wei, Hsinrong, (2015), *Does Financial Openness Affect Economic Growth in Asian Economies? A Case Study in Selected Asian Economies: 1980-2010*, Cuny Academic, The City University of New York.

Tatoğlu, Y. Ferda (2012) **İleri Panel Veri Analizi**, Beta Basım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Young, Alwyn (1991) “Learning By Doing and The Dynamic Effects of International Trade”, **The Quarterly Journal of Economics**, Cilt:106 s. 369-405.

Ekler

Ek-1. Tablo-Analizde Yer Alan Ülkeler

DÜŞÜK GELİLİ ÜLKELER
Burundi, Benin, Burkina Faso, Merkez Afrika Cumhuriyeti, Komoros, Gine, Gambia, Gine Bisav, Madagaskar, Mali, Mozambik, Malavi, Nijerya, Nepal, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Çad Cumhuriyeti, Togo, Tanzanya, Uganda, Zimbabve
ORTA DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELER
Bangladeş, Bolivya, Butan, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti-, Mısır, Gürcistan, Gana, Honduras, Endonezya, Hindistan, Kenya, Kamboçya, Lao PDR, Sri Lanka, Fas, Moldova, Moğolistan, Moritanya, Nijerya, Nikaragua, Pakistan, Filipinler, El Salvador, Tunus, Ukrayna, Özbekistan, Vietnam, Zambiya
ORTA YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER
Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Beyaz Rusya, Belize, Brezilya, Botsvana, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Cezayir, Ekvator, Fiji, Gabon, Ekvator Ginesi, Grenada, Guatemala, Guyana, İran İslam Cumhuriyeti., Jamaika, Ürdün, Kazakistan, Lübnan, Meksika, Moritus, Malezya, Güneybatı Afrika, Peru, Paraguay, Romanya,

Rusya Federasyonu, Surinam, Tayland, Tonga, Türkiye, St. Vincent ve Grenadin Adaları, Samoa, Güney Afrika, Arjantin

YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER

Avustralya, Avusturya, Belçika, Bahreyn, Bahamalar, Barbados, Kanada, İsviçre, Şili, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Danimarka, İspanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Hong Kong, SAR-Çin, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, İzlanda, İsrail, İtalya, Japonya, St. Kitts ve Nevis Federasyonu, Kore Cumhuriyeti., Kuveyt, Litvanya, Letonya, Malta, Norveç, Yeni Zelanda, Umman, Panama, Polonya, Portekiz, Suudi Arabistan, Singapur, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İsveç, Uruguay, ABD.

KATKI ORANI BEYANI ve ETİK KURUL İZİNİ

Makalenin Adı (Türkçe): Ticari ve Finansal Açıklık ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: GMM Panel Veri Analizi

Makalenin Adı (İngilizce): Relationship Between Commercial and Financial Openness and Economic Growth: GMM Panel Data Analysis

Katkı Oranları

1. Selim DEMEZ - %50 katkı sağlamıştır
  - Ekonometrik analiz kısmı ve bulguların teori ile ilişkilendirilmesi olarak yayına katkı sağladım.
2. Mehmet AKYOL - %50 katkı sağlamıştır.
  - Giriş ve teorik altyapı ve sonuçların yorumlanmasında yayına katkı sağladım.

Etik Kurul İzni

Yürütmüş olduğumuz yukarıda adı geçen çalışma sosyal ve beşeri bilimler / Makro İktisat alanında yapılmış bir Araştırma Makalesi olup Etik kurul izni **gerektirmemektedir.**

Dr. Öğr. Üyesi Selim DEMEZ

Tarih: 20.04.2021

İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AKYOL

Tarih: 20.04.2021

İmza:

